

Таким чином, туристсько-екскурсійна робота посідає важливе місце в підготовці фахівців історичного профілю на історико-юридичному факультеті. В основу її покладено диференційований підхід з врахуванням вимог навчально-виховного процесу і, зокрема програм вивчення історико-краєзнавчих дисциплін. Пріоритетна роль при цьому належить таким активним, ґрунтованим на демократичних засадах формам роботи, як екскурсії, походи, робота гуртків, тематичні вечори тощо.

Лазуренко В.М.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Черкаського державного технологічного університету, заступник голови правління Черкаської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців

КУЛЬТУРНИЦЬКІ ПРОЦЕСИ НА ЧИГИРИНЩИНІ В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Роки незалежності України з новою, більш активною силою сприяли культурницьким процесам на Чигиринщині. В цей період Чигиринщина, її визначні заповідні місця стали символами української державності.

Важливою культурницькою подією для Чигиринщини в роки становлення незалежності України стало затвердження II сесією Чигиринської міської Ради народних депутатів 19 червня 1992 року положення про новий герб міста Чигирини. В ньому сказано: "Герб міста Чигирини – це умовний пізнавально-правовий знак, що є символом міського суверенітету. Герб складений за певними геральдичними правилами і виконаний засобами знаково-геральдичної системи. Герб міста – це не тільки візитна картка населеного пункту, але і своєрідний пам'ятник історії та культури". Отже, нині герб Чигирини є таким: в срібному полі – три покладені хрестоподібно чорні стріли, що повернені гострими кінцями догори. В червленій главі срібний кінь, що скаче вліво. Автором сучасного герба міста Чигирини є Олег Геннадійович Толкушин [1].

На честь перебування на Чигиринщині у 1843 і 1845 роках Тараса Шевченка у 1992 році на схилі Богданової гори в Чигирині було встановлено пам'ятний знак (архітектор Ю.Соміков) [2].

Наступного, 1993 року з нагоди відзначення 225-річчя початку

Коліївщини в селі Медведівці відкрито пам'ятник ватажкові Коліївщини (1768 р.) Максимові Залізняку (скульптор А. Кравченко, архітектор Л. Кондрацький) [3].

У 1994 році спеціалістами науково-дослідного інституту теорії, історії архітектури і містобудування Держбуду України у складі архітекторів М. Андрущенко, Т. Жаворонкової, С. Кілессо та В. Ленченка розроблено генеральний план розвитку Мотронинського монастиря. До речі, Мотронинський Свято-Троїцький жіночий монастир відновив свою діяльність наприкінці 80-х років ХХ століття. Нині тут проживає понад 20 черниць. Це жінки різного віку, наймолодшій – сімнадцять. У монастирі встановлено суворий розпорядок дня. Пробудження – на світанку. Потім ранкова молитва, яка триває годину. Всі черниці весь день зайняті. Хто працює на кухні, хто – на городі, хто доглядає домашню худобу. Всі, хто мешкає за монастирськими стінами, самі себе забезпечують, заробляючи хліб насущний. Традиційно ігуменею монастиря є матушка Мотрона [4].

Мотронинський Свято-Троїцький монастир – це надбання непростой історії нашого народу. Сюди приходили і приходитимуть прочани з близьких і далеких країв та всі ті, хто цінує історичні реліквії, кого вабить неповторна краса споруд і унікального природного довкілля.

17 грудня 1994 року в селі Іванівка у приміщенні місцевої школи відкрито Музей бойової слави.

В рік святкування 400-літнього ювілею з дня народження Богдана Хмельницького в Іллінській церкві у селі Суботів встановлено новий іконостас за зразком того, який був наприкінці ХІХ століття.

19-20 травня 1995 року в місті Чигирині проведено VIII обласне свято кобзарського мистецтва.

24 серпня 1995 року знову ж таки в Чигирині було проведено VIII обласний фольклорно-етнографічний фестиваль "З глибин народних", присвяченого Дню незалежності України та 400-річчю з дня народження гетьмана Богдана Хмельницького.

Особливою віхою культурницького життя Чигиринщини стало відзначення у вересні 1995 року 400-літнього ювілею від дня народження славетного державотворця України Богдана Хмельницького. 23 вересня 1995 року представники політичної, культурно-патріотичної еліти України перебувала на славетній землі гетьмана. В ці дні на державному рівні відзначався ювілей Богдана

Хмельницького. Святкування розпочалося у колишній заміській резиденції гетьмана України Богдана Хмельницького селі Суботові, де за участю Президента України Леоніда Даниловича Кучми було відкрито пам'ятник гетьману. Автори пам'ятника: архітектор – дійсний член Української академії архітектури С.К. Кілессо, скульптор – заслужений діяч мистецтв України Є.М. Кунцевич. Даний пам'ятник вперше у вітчизняній монументальній скульптурі трактує портрет Богдана Хмельницького як романтичний і психологічний. Зроблений з бронзи та граніту. На фусті колони закомпоновано бронзовий родинний герб гетьмана.

В цей же день в Чигирині, колишній столиці України, відбулося Всеукраїнське театралізоване козацько-мистецьке свято "Гей літав орел", присвячене 400-річчю від дня народження Богдана-Зиновія Михайловича Хмельницького. На урочистостях були присутні Президент України Леонід Кучма, Голова Верховної Ради України Олександр Мороз, члени уряду, голова Верховної Ради Республіки Крим Євген Супрунук, народні депутати України, голови обласних рад народних депутатів, голови обласних державних адміністрацій та їх заступники з усіх областей України, надзвичайні Повноважні послы та працівники посольств Російської Федерації, Республіки Беларусь, Республіки Молдова, Республіки Польща, Королівства Швеції [5].

В цей же день державний історико-культурний заповідник "Чигирин" отримав статус Національного, а його директору Василю Івановичу Полтавцю було присвоєно почесне звання "Заслужений працівник культури України".

Почесне звання "Заслужений працівник" в цей день також отримали: Кучман Микола Маркіянович ("Заслужений працівник культури України"), Супрун Василь Іванович ("Заслужений працівник культури України"), Бегеза Євген Григорович ("Заслужений вчитель України"), Мироненко Ольга Григорівна ("Заслужений вчитель України"), Постригань Катерина Андріївна ("Заслужений працівник сільського господарства України"), Шатунов Сергій Юрійович ("Заслужений працівник сільського господарства України"), Шмиголь Василь Андрійович ("Заслужений працівник сільського господарства України"), Бовдур Іван Іванович ("Заслужений будівельник України").

Голова Чигиринської районної ради та райдержадміністрації Володимир Васильович Яременко, начальник "Облавтодору" Микола

Пилипович Алілуйко та муляр Чигиринського районного кооперативно-державного підприємства "Райагробуд" Іван Іванович Таран за значний особистий внесок у розвиток соціально-культурної сфери м. Чигирин та Чигиринського району, забезпечення виконання заходів щодо увічнення пам'яті Богдана Хмельницького були нагороджені Почесною Відзнакою Президента України [6].

28 жовтня 1995 року в холоднороському селі Мельники з ініціативи Українського козацтва, Організації Українських Націоналістів, національного об'єднання "Державна самостійність" та Чигиринської районної державної адміністрації (В. Ярем'єнко, С. Коцуренко) відбулось урочисте вшанування героїв Холоднороської Республіки (1918-1922 рр.) та встановлення меморіальної плити на честь незламних борців за Українську державу. Освячення меморіальної плити та панахиду провів Святійший Патріарх Всієї України-Руси Філарет [7].

Щастило на урочистості Чигирини у 1995 році. 14 жовтня 1995 року, в день козацького свята Святої Покрови було проведено перепоховання останків колишніх жителів міста Чигирин, сучасників Богдана Хмельницького, знайдених в центральній частині міста під час будівництва сучасного музейного комплексу експедицією Інституту археології НАН України у 1993-1994 роках. Більшість із цих людей загинули під час набігів турків і татар у XVII столітті. 263 останки людей козацької доби було поховано у новозбудованій каплиці Св. Покрови. Каплиця збудована в стилі українського бароко у 1995 році в центрі міста Чигирин (архітектор - дійсний член Української академії архітектури С.К. Кілессо) [8].

25 грудня 1995 року в Чигирині відбулась приємна і радісна подія, яка посіла значне місце у культурницьких процесах не лише на Черкащині, а й у всій Україні. Під Богдановою горою в день народження Богдана Хмельницького було відкрито перший і єдиний на сьогодні в Україні Музей Богдана Хмельницького. Знаходиться він в центрі міста Чигирин, складається з 10-ти залів, площа яких складає 400 кв. метрів. Існують постійно діючі виставки [9]. Музей Богдана Хмельницького нині є центром наукової роботи, краєзнавчо-патріотичного й духовного виховання молоді в мікрореґіоні.

У 1997 році кінним куренем Тернопільського коша в поході на Січ встановлено меморіальну табличку на дзвіниці Іплінської церкви в честь 350 річчя визвольної боротьби під проводом Богдана Хмельницького [10].

В рік 10-ї річниці незалежності України, а саме 27 березня 2001 року в колишній козацькій столиці України місті Чигирині розпочато закладання Саду Соборності. В цей день тележурналісти – учасники VIII Міжнародного телевізійного фестивалю "Агросвіт 2001" з усіх областей України, а також гості з Молдови, Болгарії, Литви посадили каштанову алею біля музею Богдана Хмельницького. 21 квітня цього ж року участь у закладанні Саду Соборності взяли високі гості зі столиці України. Роботи по закладанню Саду Соборності фінансує Міністерство екології України, державне управління екології та природних ресурсів Черкаської області, районний фонд екології [11].

Помітною подією у науковому житті Чигиринщини стало проведення 3-4 жовтня 2001 року Національним історико-культурним заповідником "Чигирин" науково-практичної конференції "Історичний феномен Чигиринського краю".

17 січня 2002 року на Чигиринщині, а саме в місті Чигирині вперше святково-урочисто відзначався День району. Ініціатором проведення заходу виступив голова Чигиринської райдержадміністрації Василь Іванович Корнієнко. В цей день вшановували людей праці, які примножують традиції Богданового краю, трудові колективи, які досягли вагомих результатів у минулому році, ветеранів. В урочистостях взяли участь керівники облдержадміністрації, керівники району, представники підприємств, організацій і установ Чигиринщини, делегації сусідніх Черкаського, Кам'янського та Чорнобаївського районів Черкаської області та Олександрівського – Кіровоградської. Хочеться вірити, що День Чигиринського району відзначатиметься щороку та його святкування ввійде у добру традицію для жителів Богданового краю [12].

Після більш ніж 300-річного перебування на чужині до козацької столиці – Чигирини повернулися (хоча і не надовго) атрибути гетьманської влади та особисті речі нашого славетного земляка Богдана Хмельницького. Це:

- особистий прапор Б. Хмельницького, привезений з військового музею Стокгольма (Швеція);

- булава Б. Хмельницького довжиною 32 см, яка прибула з Варшави (Польща);

- шабля гетьмана, виготовлена із заліза і інкрустована золотом, що зберігалася у Національному музеї Кракова (Польща);

- нагай Б. Хмельницького довжиною понад метр, з Національного музею Кракова (Польща);

- шапка гетьмана, пошита з палевого шовку й розписана срібним шиттям з Київського державного історичного музею;

- виготовлена із срібла водоосвятна чаша, що прибула з Московського державного історичного музею.

17 квітня 2002 року в Національному історико-культурному заповіднику "Чигирин" відбулось урочисте відкриття виставки "Атрибути гетьманської влади та особисті речі Богдана Хмельницького із зарубіжних музеїв". В святковому дійстві з цієї нагоди, яке розпочалося з покладання квітів до пам'ятника великому державотворцю на Замковій горі і продовжилось у Музеї Богдана Хмельницького, взяли участь як чигиринці, так і чисельні гості міста Чигирини.

Виступаючи перед ними, міністр культури і мистецтв України Ю.П. Богущкий зачитав листа Президента України Л.Д. Кучми з щирими вітаннями з нагоди відзначення 18 квітня Дня пам'яток історії та культури та Міжнародного дня пам'яток і визначних місць. "Нинішнє свято, – йдеться в ньому, – особливе, бо саме за ініціативи нашої країни 2002 рік рішенням Генеральної Асамблеї ООН оголошено Міжнародним роком захисту світової культурної спадщини. Збереження і відновлення національного культурного надбання - обов'язок і справа честі кожного громадянина і суспільства в цілому. Саме культурна спадщина – невичерпне джерело народної пам'яті, духовних основ нації".

Від імені Президента України Л.Д. Кучми і Уряду України Ю.П. Богущкий подякував усім, хто причетний до організації виставки безцінних для кожного патріота України святинь - Фонду інтелектуальної співпраці "Україна-XXI століття" і голові його ради, народному депутату України Богдану Губському. З його ініціативи втілюється в життя цей великий історичний проект, тим країнам, керівникам держав, іноземним установам, посольствам Російської Федерації, Польської Республіки, Швеції, які сприяли і люб'язно надали ці експонати для того, щоб український народ доторкнувся до своїх духовних святинь.

Акцію повернення в Україну історичних реліквій епохи Великого Гетьмана було започатковано наприкінці минулого року під час передання від Фонду інтелектуальної співпраці "Україна – XXI століття" в дар Національному історико-культурному заповіднику

"Чигирин" 10 офортів видатного українського художника Олександра Данченка.

Відкриття виставки – це частина широкомасштабної історичної програми "Знати минуле для майбутнього", розробленої Фондом. Вона спрямована на глибоке вивчення козацької спадщини і використання її для подальшої розбудови незалежної демократичної держави, зростання національної самосвідомості українського народу. Мета програми – поглиблення знань населення, передовсім молоді, про Богдана Хмельницького як видатного державотворця.

Відомий український письменник Юрій Мушкетик наголосив на тому, що ці реліквії дуже дорогі українському народові, адже показують нам, що вже тоді, в роки Національної революції середини XVII століття, викристалізувалась думка про українську державність, плекалась українська національна ідея. Саме згуртовані цією ідеєю ми зможемо здобути і повну державність, і повну перемогу. Ці реліквії підказують нам, як звитязно боронили рідну землю наші предки, і що сьогодні ми теж повинні докласти всіх сил, згуртуватися, аби наша держава вистояла, стала могутньою, сильною і її поважали в усьому світі [13].

В урочистостях також взяло участь керівництво обласної ради та облдержадміністрації, райдержадміністрації, районної ради, народні депутати України, які представляють Черкащину у Верховній Раді, представники посольств Росії, Польщі та Швеції, науковці, письменники, журналісти.

В пам'ять про цей день біля Музею Богдана Хмельницького, вздовж головної вулиці Чигирина, яка носить ім'я Богдана Хмельницького, закладено алею. А в усипальниці гетьмана – Іллінській церкві в селі Суботіві по ньому відправлено поминальну панахиду.

22 лютого 2002 року, напередодні Дня захисника Вітчизни у місті Чигирині біля Обеліску Слави було відкрито пам'ятний знак воїнам-афганцям, жителям Чигиринщини, які полягли у тій далекій країні, яка носить назву Афганістан. На пам'ятному знакові вміщений напис: "Я сделал все, что Родина ждала, и лишь прошу не забывать об этом" [14].

Помітним явищем у культурницькому житті Чигиринщини стало започаткування 29 листопада 2001 року районного свята обдарованих дітей "Сузір'я талантів". Його ініціатором виступила

заступник голови Чигиринської районної держадміністрації Галина Михайлівна Пілявська. 29 листопада 2002 року це свято в районі відбулось вдруге. На святі було вшановано й тих, хто допомагає юним талантам Чигиринщини пробиватись до зоряних вершин. Так, "Зірку наставника" на святі вручили уродженцям Чигиринщини – директору програм телебачення Черкаської обласної державної телерадіокомпанії "Рось" Світлані Немилостивій, кандидату історичних наук, доценту Черкаського державного технологічного університету Валентину Лазуренку, поету Олександрю Солодару [15].

Хочеться сподіватись, що районне свято обдарованих дітей "Сузір'я талантів" стане регулярним масовим культурницьким заходом на Чигиринській землі, адже ця земля дала Україні і світові не одну видатну особистість, і на сьогодні вона має в своєму невиявленому резерві чималу кількість юних талантів, яким педагоги району допомагають належно і позитивно розвиватися.

Відрадно, що до роботи з талановитими дітьми долучаються всі служби Чигиринщини. Прийнято районну програму роботи з обдарованими дітьми на 2001-2005 роки. Для науково-методичного забезпечення цієї ланки роботи при райметодкабінеті відділу освіти створена картотека методичних рекомендацій щодо системного пошуку, діагностики та своєчасного виявлення талановитих дітей.

Інформацію про соціально-економічне, політичне, спортивне та культурне життя Чигиринщини жителям району ось уже понад 70 років подає газета "Чигиринські вісті" (до 1 січня 1991 року – "Зоря комунізму"), засновником якої є Чигиринська районна рада, Чигиринська районна державна адміністрація та трудовий колектив редакції газети. З 1985 року незмінним редактором газети є член Національної спілки журналістів України Людмила Андріївна Батура.

Подією у літературному житті Чигиринщини стала поява у 1995 році поетичної збірки поетів Чигиринщини "Світанки над Тясмином".

Стосовно функціонування закладів культури в Чигиринському районі, то в роки утвердження незалежності України вони переживають не найкращі часи. Але, незважаючи на це, вони залишаються центрами культурного життя як у місті Чигирині, так і селах району. На сучасному етапі на Чигиринщині діють 27 клубних і 27 бібліотечних установ, дитяча музична школа у місті Чигирині та Національний історико-культурний заповідник "Чигирин". Завдяки допомозі і підтримці органів державної влади, керівників

підприємств, господарств у них в цілому збережено матеріально-технічну базу, кадровий склад та мистецькі колективи.

Клубні заклади Чигиринщини спрямовують свою діяльність на залучення населення, особливо молоді, до участі в гуртках художньої самодіяльності, тематичних масових заходах, молодіжних конкурсних програмах, які поглиблюють інтерес до історії України, рідної мови, музики, танцю, національного фольклору, традицій, образів, розвивають їх творчу активність. В них діють 152 гуртки, в яких беруть участь 1519 учасників, 12 об'єднань за інтересами, що налічують 197 осіб, 8 аматорських колективів носять звання "Народний самодіяльний": жіночий ансамбль "Козачка", хор ветеранів війни та праці, самодіяльний театр та театр малих форм, хор районного Будинку культури, хор Стецівського СБК, чоловічий ансамбль "Нива" Боровицького СБК, театр малих форми "Об'єktiv" Медведівського СБК [16].

Протягом майже 20 років очолює відомий за межами Чигиринського району та області фольклорно-етнографічний ансамбль "Козачка" заслужений працівник культури України Марія Хомівна Орленко. Колектив – щорічний учасник обласного фольклорного свята "З глибин народних", на якому завжди посідає першість. "Козачка" – учасник свята козацької пісні в місті Запоріжжі у 1990 році, присвяченому 500-річчю українського козацтва. Колектив неодноразово виступав у сусідній Кіровоградській та інших областях України. Знають "Козачку" в усіх районних центрах Черкащини. В 2001 році ансамбль був учасником творчого звіту Черкащини на головній сцені України у місті Києві. Восени 2002 року ансамбль "Козачка" гідно виступив на Всеукраїнському святі "Осінь весільна", який проходив у Музеї народної архітектури та побуту України в м. Київ. Виступ "Козачки" був відзначений Грамотою дирекції Музею народної архітектури та побуту України [17].

Незважаючи на всі сучасні соціально-економічні негаразди, в закладах культури Чигиринщини організовують "вогники", вечори-зустрічі з ветеранами війни і праці, естафети пам'яті, тематичні вечори, урочисті проводи до лав Збройних сил України. Плідну роботу веде Тінківський сільський Будинок культури (директор Н.П. Каваценко) – тут діє 11 аматорських гуртків до яких залучено 122 учасники. За період 1999-2002 року Тінківський сільський Будинок культури заробив 11,6 тис. грн. позабюджетних коштів. Творчо і винахідливо працюють культармійці Рацівського (директор

О.А. Галан) та Топилівського (директор Л.М. Лисомаха) сільських Будинків культури [18].

Важлива роль у патріотичному вихованні населення та формуванні здорового способу життя належить районному Будинку культури. Великою популярністю серед глядачів користуються шоу-програми "Нумо, дівчата", "Зоряний дощ", свято "У вирі танцю".

Аматорські колективи Чигиринщини успішно виступають на різноманітних фестивалях та оглядах за жанрами народної творчості. Так, Леонід Гончар на обласному конкурсі читців, присвяченому 118-й річниці від дня народження Т. Шевченка, посів друге місце, а Р. Великий та В. Лисенко вийшли у фінал Всеукраїнського відкритого фестивалю сучасної пісні "Зоряний дощ" (2001 р.). Важлива роль у вихованні підростаючого покоління належить викладачам Чигиринської дитячої музичної школи.

Але поряд з надбаннями, яких вдалось досягти завдяки ентузіазму та відданості працівників культури району, фінансово-економічна криза, яку переживає наша держава, негативно відбивається на цій галузі. Припинено будівництво установ культури у селах Суботіві та Топилівці. Нестача фінансів не дозволяє придбати музичні інструменти та книги для бібліотек, 12 закладів культури на 2002 рік потребували капітального ремонту, 13 – поточного. А в селах Івківці та Головкивка вони взагалі у аварійному стані. Служителям культури на селі доводиться організовувати дозвілля односельців в холодних приміщеннях, оскільки через відсутність коштів на придбання палива взимку опалюються лише міські заклади культури.

Помітним явищем у культурному житті міста Чигирина стало створення у 2000 році Чигиринського муніципального оркестру. Керівником оркестру став Василь Григорович Скоп'юк.

Чигиринська централізована бібліотечна система нині об'єднує 27 бібліотек системи Міністерства культури України. Їхні фонди нараховують 338 тисяч примірників документів. Щороку бібліотеки Чигиринщини відвідують понад 22 тисячі читачів.

Обслуговування книгою в районі здійснюють 38 бібліотечних працівників. Це високоосвічені спеціалісти з великим досвідом роботи. Серед них: Козубенко Л.І. – завідувача Трушівецькою бібліотекою-філіалом, Лазуренко Євдокія Афанасіївна – завідувача Суботівською бібліотекою-філіалом, Чаплинська Марія Яківна –

завідуюча бібліотекою-філіалом с. Орбіта, Сорока Л.В. – завідувача Боровицькою бібліотекою-філіалом. Завжди в пошуках нових форм роботи по обслуговуванню читачів працівники відділів обслуговування Мовчан С.В. та Новік В.П. Понад 30 років передає свій досвід роботи завідувача методичним відділом центральної бібліотеки Коцуренко Тетяна Миколаївна. Серед наставників – Семенова Ольга Костянтинівна – заступник директора по роботі з дітьми, Кобильник Галина Степанівна – редактор відділу комплектування і обробки літератури, Костенко Т.П. – завідувача цим же відділом.

Головну увагу в своїй діяльності бібліотеки Чигиринщини спрямовують на розкриття інформаційно-культурних можливостей установ, рекламування їх діяльності, вивчення та задоволення читацьких інтересів різних груп користувачів, пошук і запровадження нових форм обслуговування. Широко популяризуються книги з питань вивчення історії рідного краю, народознавства. У майже всіх бібліотеках району оформлені стенди "Люди твої, Чигиринщино", "Молоді про історію рідного краю", "Славні сторінки землі Чигиринської", "З народної криниці", "Вивчай народні звичаї і обряди, зберігай їх". Працюють клуби за інтересами "Краєзнавець", "Рідне слово", "Клуб любителів поезії".

Щорічно проводяться традиційні свята – Тижні дитячої і юнацької книги, Шевченківські читання, історичні години, присвячені великому гетьману України, уродженцю Чигиринщини Богдану Хмельницькому.

Останні 25 років колектив Чигиринської централізованої бібліотечної системи очолює Тетяна Павлівна Яценко.

Незважаючи на всі негаразди, в районні забезпечується утримання кадрового складу закладів культури, виконуються всі основні показники діяльності установ цієї галузі. В цьому немала заслуга керівників культурної сфери району. З 1991 по 1997 рік відділ культури Чигиринської райдержадміністрації очолював заслужений працівник культури України Микола Маркіянович Кучман, а з 1997 року по лютий 2003 року – Тетяна Миколаївна Сергієнко. 4 березня 2003 року розпорядженням голови Чигиринської райдержадміністрації на посаду начальника відділу культури райдержадміністрації призначено Гузніну Ларису Василівну. З жовтня 2003 року на цій посаді працює Пілявська Ганна Михайлівна.

Схоже, нові цивілізаційні віяння й здобутки потроху добираються й до старої гетьманської столиці Чигирин. В середині листопада місяця 2003 року, за повідомленням Черкаської дирекції ВАТ "Укртелеком", було змонтовано й здано в експлуатацію перший чигиринський Інтернет-вузол, послугами якого віднині зможуть користуватися 80 місцевих абонентів. Першого ж дня до інтернет-центру були підключені Чигиринський сільськогосподарський технікум та дирекція Національного історико - культурного заповідника "Чигирин", в подальшому планується під'єднати до вузла мерію, райдержадміністрацію і місцеве лісогосподарське об'єднання.

А ще місто Чигирин зможе тепер похвалитися першою збудованою за часів незалежності церквою. Храм великомучениці Варвари на початку листопада 2003 року освятив владика Софроній, архієпископ Черкаський і Канівський.

Підсумовуючи все вищесказане, можна впевнено стверджувати, що в роки утвердження сучасної української державності Чигиринщина стала одним з центрів духовного відродження України, центром формування національної самосвідомості та гордості і патріотизму за свій славний героїчний український народ.

1. Бушин М.І., Машченко І.Ю., Юзвенко В.Ф. *Національна символіка України. - Черкаси: ЧІТІ, 2001. - С. 22.*
2. *Національний історико-культурний заповідник "Чигирин": історія, сьогодення, майбуття / під ред. Нераденко Т.М. - Черкаси-Чигирин, 2002. - С. 12.*
3. *Пам'ятки України. - 2002. - №2. - С. 17.*
4. Кілессо С.К. *Архітектурні та мистецькі скарби Богданового краю. - К., 2000. - С. 133.*
5. Бушин М.І., Гудачкова Н.В., Лазуренко В.М., Лисенко А.І. *Історія шевченкового краю: 1939-2002. - Черкаси: Відлуння-Плюс, 2002. - С. 222.*
6. *Указ Президента України // Чигиринські вісті, - 1995. - 7 жовтня.*
7. *Героїзм і трагедія Холодного Яру. - К., 1996. - С. 6.*
8. Кілессо С.К. *Вказ праця. - С. 133.*
9. Лазуренко В.М. *Національний історико-культурний заповідник "Чигирин" / Українське козацтво. Мала енциклопедія. - К.: Генеза, 2002. - С. 338-339.*
10. *Національний історико-культурний заповідник "Чигирин".... - С. 22.*
11. *Кривець О. Триває закладання Саду Соборності // Чигиринські вісті. - 2001. - 21 квітня.*
12. *Чигиринські вісті. - 2002. - 19 січня.*
13. *Батура Л.А. Гетьманські клейноди і особисті речі Богдана Хмельницького - в Чигирині // Чигиринські вісті. - 2002. - 2 квітня.*

14. Кривець О. Відкрито пам'ятний знак воїнам-афганцям // Чигиринські вісті. - 2002. - 27 лютого.
15. Лебедевко Н. Гори ясніш, зоря таланту... // Чигиринські вісті. - 2002. - 7 грудня
16. Сергієнко Т.М. Центри культурного життя зберігають свої традиції // Чигиринські вісті. - 2002. - 3 серпня.
17. Бушин М.І., Лазуренко В.М. Черкаський край в особах: 1941-2001. Чигиринщина. - Черкаси: Відлуння-Плюс, 2003. - С. 102-103.
18. Сергієнко Т.М. Вказ. стаття.

Лисенко А.І.,

викладач кафедри історії України

Черкаського державного технологічного університету

ЖІНКИ ЧЕРКАЩИНИ – АКТИВНІ УЧАСНИКИ РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розвиток суспільства пов'язаний із становленням особистості (як чоловіка, так і жінки), без яких неможлива демократизація всіх сфер життєдіяльності. Сучасне українське суспільство набуває відчутних змін в політичній системі, в галузі нових технологій та способів організації економіки. Руйнуються традиційні уявлення про місце та роль жінки й чоловіка, про форми самоорганізації їхнього життя.

Важливою складовою забезпечення соціального прогресу на межі тисячоліть є гендерна проблема, тому численні жіночі організації працюють над вирішенням проблем рівних прав чоловіків та жінок у всіх сферах життєдіяльності (саме жінки складають більше половини населення області, його найосвіченішу, соціально активнішу та найпрацездатнішу частину).

Активно діють на Черкащині осередки всеукраїнських жіночих організацій, серед яких обласна спілка жінок Черкащини, обласна організація Союзу жінок-трудівниць "За майбутнє дітей України", обласна організація Всеукраїнського жіночого народно-демократичного об'єднання "Дія", Черкаський обласний осередок Всеукраїнської асоціації жінок "Славія", обласне відділення Всеукраїнської ліги українських жінок, Черкаське обласне відділення "Союзу Українок"[1]. Урізноманітнюється сфера діяльності об'єднань регіонального масштабу, а саме таких як